

Anaerkil Döneme Geçişte Bir Güç: Sosyal Medya

A Power which in the Changeover to the Matriarchal Era: Social Media

Zeynep Uludağ¹

Öz

Toplumların ürettikleri cinsiyet norm ve kuralları, toplumun belirli bir dinamiğini oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bu dinamik yapılar dönem, gelenek ve yaşayışları etkilemekte ve doğrudan değiştirmektedir. Kadın ve erkek cinsiyetlerinin birer güç dengesi oluşturma çabaları da anaerkil ve ataerkil dönemleri ortaya çıkarmıştır. Bu dönemler arasındaki gücün belirlenebilmesi ise hem fiziksel güce hem de buna bağlı olarak keşfedilen icatlara bağlı olarak gelişmektedir. Arkaik topluluklarda toprak, üreme ve bereket ile simgeleştirilen kadın, gücünü maden çağı ile birlikte kaybetmiş ve erkek baskınlığının olduğu dönem başlamıştır. Bu süreç içerisinde kadın ve erkek cinsiyetlerinin simgeleri ve kutsal sayılan varlıkların anlam ve yapıları da değişmiştir. Bu çalışmada tüm bu gelişen çağlar içerisinde modernite ile birlikte erkek cinsiyetinin elinde bulunan hiyerarşik gücün tekrar kadınlara geçtiği savunulmakta ve sebepleriyle açıklanmaktadır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle ilk dönem anaerkilliğin özelliklerinin açıklanması, ardından ataerkil döneme geçişin ve erkek baskınlığının yayılması ve genişlemesinin sebeplerinin incelenmesi, son olarak da sosyal medya aracılığı ile kadınların tekrar güç elde etmeye başlamasıyla yeni bir anaerkil dönemin varlığı savunulmaktadır. Yapısöküm yöntemi ile her dönem kendi içerisinde incelenmekte, geçişlerarasılık açıklanmakta ve erkekler arası geçişler ve bu geçişlerin özellikleri bir bütün hâlinde değerlendirilmektedir. Teknolojileşmeyle birlikte ortaya çıkmış olan sosyal medyanın sanayileşme çağında toplumsal üretim ve yaşamdan soyutlanan kadın ve kadının sosyalleşmesi için bir çıkış noktası olduğu açıklanacaktır. Buna bağlı olarak sosyal ve toplumsal yaşamın hemen her alanının sosyal medyaya taşınması ile birlikte bu ortamlarda erkeklerden daha aktif olan kadınların kendi baskın dönemine tekrar geçtiği savunulmaktadır. Bununla birlikte çalışmanın sonuç bölümünde ise anaerkil ve ataerkil dönemler arasındaki geçişlerde hiyerarşik cinsiyet gücünün değil, toplumsal olarak ilerleyebilmenin hümanizm anlayışı ile gerçekleştirilebileceği sonucuna varılması hedeflenmiştir.

Anahtar sözcükler: Anaerkil, kadın, erkek, ataerkil, medya.

¹Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Programı doktora öğrencisi. e-mail: zeynepuludag@hacettepe.edu.tr ORCID: 0000-0002-3511-3094.

*Geliş tarihi/Received: 09.05.2023 - Kabul tarihi/Accepted: 12.07.2022

Abstract

Gender norms and rules produced by societies constitute a certain dynamic of society. Those produced dynamic structures affect and directly change of eras, traditions and ways of living. Also, women and men's struggles produced power balance made of matriarchal and patriarchal eras. The determination of the power between these periods develops depending on both the physical power and the inventions discovered accordingly. Symbolized with soil, reproduction and fertility in archaic communities, women lost their power with the mining age and the period of male dominance began. In this process, the symbols of male and female genders and the meanings and structures of sacred beings have also changed. In this study, it will be argued that the hierarchical power in the hands of the male gender with modernity in all these developing ages has passed to women again and it will be explained with its reasons. In this context, it is aimed to explain the first matriarchal period first, then to examine the transition to the patriarchal period and the spread and expansion of male dominance, and finally to explain the transition to the matriarchal period when women start to gain power again through social media. With the deconstruction method, each period will be examined in itself, the transitions will be explained, and the dominance of men and women will be evaluated as a whole. It will be explained that social media, which was created with the advancement of technology, is a starting point for the purpose of socialization for women who are isolated from social production and life in the industrialization era. Accordingly, it will be argued that with the transfer of almost all areas of social and social life to social media, women, who are more active than men in these environments, re-enter their dominant period. However, in the conclusion part of the study, it is aimed to conclude that in the transitions between matriarchal and patriarchal periods, not hierarchical gender power, but social progress can be realized with the understanding of humanism

Keywords: Matriarchal, women, men, patriarchal, media

Giriş

Günümüz toplumsal yaşamındaki ataerkil dönemden önce bir anaerkil dönemin varlığı, halen tartışılmakla birlikte pek çok araştırmacı ve bilim insanı tarafından kabul edilmiş bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Evrensel ataerkinin çerçevesinin bir uzanımı olan ve yaygın olarak paylaşılan “kadınlar” mefhumunun yerinden edilmesi oldukça zor olmuştur (Butler, 2020: 47). Bu “yer edinme çabası” sözsüz kültür², sözlü kültür ve yazılı kültür ortamlarında çeşitli şekillerde yansıtılmış ve aktarılmıştır. Gerek mitolojik temellerden gerek tarihi kaynaklardan gerekse de kültürel aktarımlardan çoğu toplumun ataerkil dönemden önce kadın baskınlığının olduğu bir döneme sahip olduğu görülebilmektedir.

² Sözsüz kültür ortamı hakkında daha detaylı bilgi için bkz. (Uludağ, 2022).

Bahcofen tarafından “ana-hukuku” olarak adlandırılan anaerkil dönem (akt. Reed, 2012: 109), çeşitli araştırmacılar tarafından arkaik toplulukların yaşamları gözlemlenerek ve bu gözlemlerden hareketle değerlendirilerek açıklanmış ve incelenmiştir. Arkaik toplulukların incelendiği bu ilk çalışmalar, somut olarak anaerkil dönemi kanıtlar niteliktedir.

Evelyn Reed’in bahsi geçen ilksel toplulukların yaşamlarının incelendiği çalışmalardan hareketle anaerkil dönemin değerlendirildiği “Women’s Evolution [Kadının Evrimi]” çalışması da anaerkil dönemin sosyo-kültürel yaşantısını aydınlatmaktadır. Bununla birlikte arkaik Türk toplulukları üzerine yapılan kozmogoni, gelenekler ya da sosyal yaşantı gibi çalışmalarda da anaerkil dönemin varlığı görülmektedir. Anaerkil dönemden ataerkil döneme geçiş ile birlikte toplumların baskın cinsiyeti değişmiş, bir önceki dönemin baskın gücü olan kadınlar arka plana atılmıştır. Süregelen patriyarkal sistemin günümüz toplumlarında tekrardan değişmeye başladığı görülmektedir.

Bu çalışmada Gök Tanrı’dan gelen ateş, ateşin çağın en önemli icadını kullanan kişilerin yönetim gücü ve devamında çeşitli adımlarla ve bu gücün el değiştirmesinin açıklanması ve sanayileşmeyle birlikte ilerleyen teknolojik faaliyetler bağlamında ev ortamı ile özdeşleşen kadının sosyal medyayı daha aktif kullanmasının kadın baskınlığının olduğu dönemi getirdiği savunulacaktır.

1. Anaerkil Dönem

Toplum içerisinde pek çok farklı görev, vasıf ve anlam ile yer alan kadın gerek cinsiyet bağlamında gerekse de toplumun biçmiş olduğu değerlere yönelik olarak anlaşılmış ve pek çok norm, kalıpyargıyla anlamlandırılmıştır. Semavî dinlerin öncesinde ve modernleşme süreci boyunca kadınların toplumda benzer görevlerinin olmasıyla birlikte sahip oldukları ‘değer’ ve toplumun bakış açısındaki yöneliş farklılaşmıştır. Anaerkil toplumlar annelik üzerine kuruludur ve klana dayalıdır. Toplumun geleceği olan yeni nesilleri yarattığından annelik, her toplumda en önemli işlevdir (Goettner-Abendroth ve Smith, 2008: 50). Bu bağlamda anaerkil toplumlarda kadın, fizyolojik yetisinin de etkisiyle toplumda erkek cinsiyetinden daha baskın görülmektedir.³

³ Ancak insanın üremesine yönelik yaklaşımlarda her ne kadar kadının “doğurma” yetisi ile

Cinsel hiyerarşi, toplumsal cinsiyeti üretir ve pekiştirir (Butler, 2020: 17). Bunu hem kadın baskınlığının olduğu hem de erkek baskınlığının olduğu dönemler için değerlendirmek mümkündür. İlk dönem toplumlarında Maslow'un "İhtiyaçlar Hiyerarşi"si ile benzerlik gösteren cinsel hiyerarşi, toplumun pragmatik yaşayış ve anlayışı ile doğru orantılıdır. Fiziksel yetiler ve dünyanın algılanış çabası toplumsal fayda kaygısıyla gelişmiş olsa da kadınların ilksel toplumlarda dinî görevleri ile toplumlarını yönlendirmeleri, şifacı niteliklere sahip olmaları, doğum yapmaları ile hiyerarşik düzende üstte görülmüştür. Nietzsche'ye göre kadın, özündeki tükenen olgunun yerini doldurabildiği şifa verici gücüyle tabiata erkekten daha yakındır ve bu bütün öz niteliklerinde de bu sebeple değişmeden, hep kendi olarak kalır (akt. Lloyd, 2021: 23). Kadının iyileştiricilik yetisi, rasyonalitenin yanında duygusal bağlamıyla da kadının özbenliğindeki "bozulanı düzeltme" isteği günümüzde de varlığını sürdürmekte ve kadının dünyaya bakış açısını da çoğunlukla şekillendirmektedir.

Bir kültürün anaerkil olarak tanımlanabilmesi için kesin bir şekilde gerekli olduğu düşünülen özellikler konusunda çok az fikir birliği olduğundan, anaerkilliğin bir tanımını vermek kolay değildir (Thomas, 1973: 173). Bununla birlikte semboller, imgelemeler ve sözlü anlatılar hem tanımını oluşturmak hem de varlığı hakkında özellikleri belirleyebilmek bağlamında destek görevi görmektedir.

Bereket sembolü olarak nitelendirilmeleri, mitolojik unsur olarak yer almaları gibi bağlamlarda değerlendirilen kadın faktörü pek çok farklı çalışmaya konu olmuştur. 'Büyük Ana' kavramı, din tarihi kökenli bir kavramdır ve anatanrıça tiplemesinin ilkimgesini oluşturarak bu tiplemenin çeşitli yönlerini içermektedir (Jung, 2020: 17). Bununla birlikte yaratıcının herhangi bir cinsiyeti olmadığı, her iki cinsiyeti de bünyesinde barındırdığı göz önüne alındığında "tanrı ve tanrıça" kavramları zihinsel birer imge olarak ifade edilmektedir (Bayat, 2021: 11). Bu bağlamda değerlendirildiğinde anaerkil ya da ataerkil dönem olsun, toplumlar en

güç kazandığı ifade edilse de antik Yunan felsefesinde asıl üremeyi sağlayan, etkin ve "gerçek" rolü üstlenen babadır; kadın, yalnızca çocuğun doğması için bedeni ile uygun bir ortam sağlamaktadır (Lloyd 2021: 25). Yani erkek, üremenin asıl unsurudur, kadın soyut olan insan formunun maddi dünyaya gelebilmesi ve cisimleşebilmesi için bir aracı rolündedir. Ancak bu düşünce yapısının söyleleşme hareketinin ataerkil düzene geçiş ile ortaya çıktığı, kadını güç faktörü yapan olgunun erkeğe geçirilerek bir önceki iktidar sahibini zayıflatma çabası olduğu söylenebilecektir.

kutsi göreve sahip olan varlığın da kendi cinslerinde olması inancını benimsemişlerdir. Yani temelde cinsiyetten azade bir kavram olan “Tanrı” kavramı zamanla toplumda egemen olan güçlerin dinî alana da cinsiyeti taşımaları ile ilk zamandaki bağımsız yapısını kaybetmiştir (Bayat, 2021: 14).

Doğrudan tanrı ya da tanrıça olarak addedilmemekle birlikte toplumda saygın ve önemli bir yere ve kutsi bir değere sahip olan kadın karakterlerin de bulunduğu görülmektedir. Örneğin Kızılderili mitolojisinde yer alan “Örümcek Nine”, dünyanın ve yaşayan bütün varlıkların büyükannesi, ihtiyar, eğri büğrü olarak ifade edilir (Marriott ve Rachlin, 2003: 100). Örümcek Nine, özellikle Kızılderililerin insanların dünyaya gelişleri ile ilgili olan mitlerinde yol gösteren, yardım eden, tek başına kalan/dünyaya gelen çocuklara bakan, besleyen gibi niteliklere sahiptir. Tanrıça değildir ancak toplumun değer verdiği, sözüne güvendiği, yol göstermesini beklediği bir kişidir.⁴

Toplumun söylemlerinden biri olan mitoloji, ait olduğu kültürleri birleştiren, bu kültürlerle varlık kazandıran fenomenolojik bir yapı olarak görülmektedir. “Anaerki tarihöncesi mitleri” olarak da ifade edilen (Eller, 2013: 189) erken dönem mitlerinde anaerki dönemin varlığı pek çok kültür mitolojisinde imge olarak görülmektedir. Örneğin Türk mitolojisinin anaerki döneminde doğum ile ölümü bir arada tutabilecek ve ilk yahut başlangıç olma gibi vasıflarıyla “Mitolojik Ana” ya da somutlaştırılmış olarak Yer Ana’nın varlığı görülmektedir (Bayat, 2021: 13). Anaerki dönem toplumlarında yer ana yaratıcı bir güce sahiptir ve hem bereket hem de doğurganlık, kısacası üreme/üretim ve yaratılmış olan tüm canlıları koruma vasfına sahiptir.

Anaerki topluluklar, genellikle tarım toplumlarıdır. Bu toplumlarda toprak, bir anne yani “Tellus Mater [Yeryüzü Ana]” olarak kabul edilmektedir (Eliade, 2022: 28). Bu bağlamda toplumu anaerkileştiren,

⁴ Örümcek Nine, Türk toplumlarında “Dede Korkut” ile benzer bir nitelik göstermektedir. Tanrı olmamakla birlikte Dede Korkut da toplumu yönlendirmekte, isim vermekte, toplumun güvendiği biri olarak görülmektedir. Kutsal olmamakla birlikte toplumda kutsi bir vasa ve anlama sahiptir. Dede Korkut ile birlikte Umay Ana için de benzerlik kurulabilecek olmakla birlikte Örümcek Nine’nin somut olarak var olduğu inancı yönüyle ayrılmaktadır. Bununla birlikte mitoloji bağlamının dışında ise kamlar ile benzerlik göstermektedir. Dede Korkut’un Türk toplumunda ve anlatılardaki yeri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. (Ergin, 2016). Şaman yaşantısı ve toplum içindeki görevleri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. (Eliade, 1999 ve İnan, 2020).

kadınları cinsel hiyerarşide baskın bir konuma getiren unsurların biri olarak tarımcılık ve üreyebilme vasıfları olduğu söylenebilir.

Anaerkilliğin temeli kadının özdeksel⁵ doğasıdır. Pek çok arkaik söylencede kadın toprakla eşleştirilmiştir. Kadın toprağın yerini almış ve ölümlüler arasında yeryüzünün ilk anası olmayı sürdürmüştür. Anlatılardaki eril gücün simgeleri, kadın gücünü yok etmeye değil, bereketlendirmeye yarar. Bu bağlamda da özdeksel analık ilkesi erkeğin özdeksel olmayan uyandırıcı gücü üzerinde bir güç kazanır (Bachofen, 1997: 152-153). Ancak anaerkil dönemin bir diğer gücü ise ateşin bulunmasıdır.

Özellikle aile dayanışmasını meydana getiren ve güçlendiren ve Tsinlerin dini olarak da ifade edilen Türklerin kabul ettiği Şamanizm, bir taraftan aileye ve totemizme bağlı olmakla birlikte diğer taraftan da anaerkilliğe (maderî neseb) dayalıdır. Bu bağlamda kadın unsurlarına verdiği imtiyazlar göz önüne alındığında bu dine “kadın dini” de denmektedir (Gökalp, 2020: 45).⁶ Bu imtiyazlardan biri de kamların ve toplumdaki kadınların ateşi, toprağı, evi kullanabilmeleriyle yönetebilmeleridir. En açık şekilde cinsel ve jinokoloji simgesi olarak “Toprak Ana” daha ağırlıklı görülse de ateş pek çok farklı anlatı ve sembollerde anlatılmakta ve ateşin cinsel simgeçiliği de çoğu arkaik toplumda karşılaşılmaktadır (Eliade, 2020: 44). Toprak ve üreyebilme kabiliyetinin insanlık var olduğundan itibaren bulunması hem toplumsal hem de aile yönetimini kadının eline vermekle birlikte Tanrı’dan⁷ gönderilen ateşi de kadınların öncelikli olarak kullanması, hiyerarşik düzeni oluşturmuştur.⁸

⁵ Maddî, nesnel anlamına gelmekte ve tinsel olmayan varlıklar için kullanılan bir ifadedir.

⁶ Kamların kadın olması ve kadın oldukça gücün arttığı inancı, buna bağlı olarak erkek kamların da kadın gibi davranmaları ve kadına benzeme çabaları (Gökalp, 2020: 46); Şamanizm’i benimsemiş eski Türk toplumlarında kadın baskınlığının göstergelerinden biridir.

⁷ Türk mitolojisinde Umay, gök, yer-su gibi isimlerle de bilinen kutsal varlık, “Tanrı” adıyla birlikte de anılmaktadır (İnan, 2020: 27).

⁸ Viking topluluklarında kadının da hem toplumsal hem de şamanik özellik ve vasıfları bulunmaktadır. Türk kültüründeki kamlardan farklı olarak, Viking kadınlarının hemen hepsinin din değiştirmeden önce Viking inanç sisteminde efsunlu dili aracılığıyla iyileştirme, nesnelere büyüselle nitelikler kazandırma gibi şamanik bir güce sahip olmasıdır. Bununla birlikte toplum içerisinde kamlar gibi “Völva” ismiyle bilinen kadın kâhinler ve dinî kutsiyete sahip kadınlar da bulunmaktadır (Özkan, 2020: 21, 23). Viking mitolojisi, toplumsal yaşamı ve inanışındaki kadınların yeri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. (Özkan, 2020).

Eski Türklerde Tanrı'nın insanlara et yemelerini emretmesiyle ihtiyaç duyulan ateş, "ayı out (mukaddes ateş)" ve "nuçça out (Rus ateşi)" olarak ikiye ayrılmıştır. Mukaddes ateş, Ülgen'in göklerden getirdiği biri kara biri ak iki taşı birbirine vurmaya ateş elde etmesi ve bunu insanlara öğretmesiyle meydana gelmiştir. Şamanların ayinlerinde yaktıkları ateş "ayı out" ateşidir ve ateş ruhuna hitaben ayinlerinde "Otuz dişli ateş anam, kırk dişli ateş anam ... Sen karanlık gecelerde genç kızlar gibi saçlarını dalgalandırarak oynuyorsun, kırmızı ipekli kumaşlar sallayarak genç al kısarak üzerinde geziyorsun ... Ulusun koruyucusu, sürülerimizin bekçisisin ..." şeklinde ifadeler sunmaktadırlar (İnan, 2020: 67, 69). "Ateş ana" olarak ifade edilen ateş ruhu, "ana" ifadesiyle cinsiyetleştirilerek anaerkil dönemin bir gücü olmaktadır. Kırılma noktalarından biri olarak ateşin "Tanrı" tarafından insanlara verilmesiyle insan istediği her an ateş yakabilecek bir duruma gelmiştir. Pişirme eylemiyle "yemek" nosyonunu ortaya çıkartmasıyla hem doğa hem de *bios* insan elinin kontrolüne geçmiştir (Gezgin, 2020: 33). Böylelikle kontrolü sağlayan kadın ise toplumunun baskın gücü olmuştur.

Nesnelerin cinsiyetlere verdiği güç, yalnızca geleneksel anlatılarda değil sosyal yaşantı ve aile yapısında da görülmektedir. Arkaik topluluklarda kadınların hem sosyo-ekonomik olarak hem de gündelik yaşantı içerisinde erkeklerden daha baskın bir konumda oldukları görülmektedir. Özellikle kandaşla cinsel ilişki tabusuna⁹ bağlı olan aile yapısı bu dönemin temel tabularından biridir. Anaerkil dönem toplulukları, birbirleri ile kardeşirler ya da kardeş olarak görülmektedirler ve çocuğu hangi bireyin doğurduğuna bakılmaksızın topluluktaki bütün çocuklara ana olan kadınların kolektifliği temeli üzerinde kurulmuştur (Reed, 2012: 35). Egzogami temelli olan anaerkil dönem topluluklarında kadın ve kadının aile bireyleri esastır. Doğan çocuk erkek de olsa kız da annenin soyundan devam etmektedir.¹⁰ Bu durumun günümüzdeki benzer uygulaması Yahudi topluluklarında da görülmektedir. Eğer doğan çocuğun ebeveynlerinden birisi Yahudi değilse, soy anneden geçmektedir.

Bununla birlikte sosyo-ekonomik yapıda ise genel olarak fiziksel güce ve pragmatizme bağlı iş bölümü yapıldığı görülmektedir. Kadınlar tarımcılık ile uğraşmakta, erkekler de avcılık yapmaktadır. Kadınların

⁹ Endogami ve aynı kandan gelen bireylerin cinsel ilişkiye girmesinin ya da evlenmesinin yasaklandığı tabudur. Kandaşla cinsel tabu hakkında daha detaylı bilgi için bkz. (Reed, 2012).

¹⁰ Anaerkil topluluklardaki egzogaminin işleyişi ile ilgili detaylı bilgi için bkz. (Reed, 2012).

tarımcılıkla uğraşmalarının fiziksel yapının dışında toprağın kadın olmasıyla da bir bağlantısı olduğu söylenebilmektedir.

Özetlenecek olursa, somut örnekler olarak eski Türklerin şamanlarının kadın olması, erkek şamanların da kadınlara benzemeye çalışması, ateş, toprak gibi varlıklara dişiliğin atfedilmesi, bunların yanında kadın ile toprağın eşdeğer tutularak toprağa da analık vasfı yüklenmesi, anaerkil dönemi oluşturmuş ve kadınlara hiyerarşik bir güç vermiştir. Buna bağlı olarak da sosyal yaşamda aile yapısı, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yaşantıda kadın baskınlığı görülmüştür. Ancak erkeklere özgü soylu bir iş olan maden işleme sanatı, toplumu ve toplumun inançlarını eril baskınlığına doğru kaydırmıştır (Braudel, 2021: 85).

2. Ataerkil Dönem

İnsan, hayvan, bitki yahut cinsiyet farklılıkları gibi bağlamlarıyla her canlı, kendisine ayrılan alan içerisinde uygun bir ortam sağlandığında varlık bulmaktadır. Bu var olma çabası içerisinde ise yaşama ve kişisel fayda amaçlanmaktadır. Çoğunlukla uzun bir zaman ve destekleyici bir güç gerektiren bu varlıklaşma olgusu, beraberinde çeşitlilik ve farklılaşma da getirmektedir. Bu kavram çerçevesi içerisinde bir bütün olarak değişim, öncesinde özel formların tek tek tecelli etmesiyle bağlantılı olarak karşımıza çıkmaktadır (Cassirer, 2016: 46). Çalışmamızın konusu bağlamında değerlendirildiğinde bütünü etkileyen anaerkil dönemden ataerkil döneme geçiş, erkeklerin toplumda bireysel olarak yer edinme çabası ile başlamakta ve dağ ile ormanlarda fiziksel güçlerine bağlı olarak avcılık yaparak varlık kazanma sürecinde metalurji hareketlerini destekleyici bir güç olarak kullanmasıyla tecelli ederek ataerkil döneme geçiş sürecini başlatmaktadır.

Eril tahakküme dayalı bir kültürün oluşması için ilk koşul, doğa, kadın, beden ve deneyimin negatif bir karşıtlık kategorisi altında nesneleştirilmesidir (Kaderli, 2023: 54). Tabiatın kadın ile birlikte değerlendirildiği ve insan üretebilme iktidarını elinde barındırmasıyla anaerkil dönemin cinsel hiyerarşik düzeninde en üst ve son basamakta yer alan kadın, erkeğin güç kazanmasıyla sahip olduğu tüm nitelikleriyle birlikte negatif bir varlığa evrilmiştir. Var olanın soyut bağlamlarda olumsuz kavramlara ve anlamlara indirgenmesi ile iktidar sağlamada erkek, bir önceki kadın baskınlığı dönemindeki olgularla zıtlıklar kurarak yükselmiştir. Bu yükselme basamakları olarak ise metalurji hareketleri,

semavi dinlerin kabulü, Aydınlanma Çağı, antik Yunan felsefesi, kırsaldan kente göç ve sanayileşme devrimi sayılabilir.

Aletin dolayımıldığı yaşamın simgesel düzenindeki (Gezgin, 2020: 33) temsilcilerinden biri olan erkek, anaerkil dönemdeki ilk kırılmayı demiri bulma ve bu demirden eşya yapma ile oluşturmuştur. Öncesinde arketip bir model işlevi gören pek çok simge ya da ifade, yeryüzünü kadın ile özdeşleştirmişse de (Eliade, 2020: 25) zaman içerisinde nosyon ve anlamlar farklılaşmaya başlamıştır. “İlkel” olarak da ifade edilen arkaik insan topluluklarında erkekler demir gibi çeşitli materyallerden eşyalar yapmışlardır. Bu eşyaların bir kısmı sosyal yaşantıda kullanılmış bir kısmı da çeşitli amaçlarla kesici/delici alet olarak üretilmiştir.

Demir çağına geçilirken önceki döneme ait simgeler ve mitler, demirin ortaya çıkması ve ardından endüstriyel amaçlarla yaygınlaşmasıyla farklılaşmış ve demirle ilgili pek çok tabu, imge ve anlatı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda demir, ilk başta meteoroidlerden elde edildiği göz önüne alındığında, gökten gelmesiyle göksel bir kutsiyeti taşımakla birlikte yeryüzünde de bir çağı başlatması, destekleyici bir nitelikte olması bağlamlarıyla yersel bir kutsiyet de kazanmıştır (Eliade, 2020: 29). Bahsi geçen maddenin harici bir anlamı ve niteliği olmakla birlikte düzen değiştirmede erkekler için destekleyici bir güç niteliği kazanmış ve ataerkilliğe geçiş için uygun bir zemin hazırlamıştır.

Peki bu güç ve zemin nasıl kazanılmıştır? Anaerkil dönemde kadının gücü olan ateş, demir çağında sert olan demirin eritilip işlenmesini sağlamıştır. Belirli bir güç ve dirayet gerektiren demiri işleme, aynı zamanda toplumunu koruma görevi de olan, avcılık yapan, sert doğa koşulları ile yaşaması gereken erkek bireylerce daha fazla görev addedilmiştir. Nitekim bakır ve tunç işleme ile benzer ilerleyen demir işleme hareketleri, sonraları ayrı yöntemlerle işlenmiştir. Bununla birlikte koruma/avlanma amaçlarıyla kesici aletlerin halk inanışları bağlamında kutsanması, demire ve demiri işleyen demirciye kutsi vasıflar yüklemiştir. Böylece ateş, demirin işlenmesi için erkekler tarafından kullanılmaya başlanmıştır ve erkekler kendi yarattıkları unsurlara aynı zamanda kutsallık da katabilen bir güç elde etmiştir.

Demir, altın, gümüş, bakır, tunç gibi maden çalışmalarıyla farklı yönlerden şekillenen toplum, demirin kullanımıyla erkek baskınlığının olduğu bir döneme geçmiştir. “Demir Çağı” olarak da ifade edilen bu dönem,

insanlığın tinsel geçmişinde çok sayıda ayini, miti ve simgeyi de ortaya çıkartmıştır (Eliade, 2020: 29). Bu yaratmalar, ataerkilliğe geçerken toplumun varlıklarını yansıtmaları ve kültürlerarası aktarımları içinde oluşturulmuştur. Simge ve imgeler aracılığıyla mitlerde tanrı ve tanrıçaların erkekler tarafından yenilmesi, öldürülmesi, tecavüze uğratılması gibi motiflerle¹¹ anaerkilliğin ataerkillik tarafından yenildiği, erkeklerin gücünün kadınların gücüne baskın geldiğini vurgulamaktadır ve bu amaçla yaratılmışlardır. Her kültür kendisini yeniden inşa edecek söylemler ürettiğinden ve kültürün dinamiklerini bu anlatılara işlediğinden (Gezgin, 2020: 115), anaerkil dönemden ataerkil döneme geçiş izleri çeşitli anlatılarda da görülmektedir.

Demire ve demiri işleyen demirciye verilen kutsallık hemen her toplumda görülmektedir. Genel olarak kutsal sayılan demire Türklerde “gök demir” denilmiştir ve demirci kadınlara, çocuklara zarar veren “albastı” ruhunun da bir düşmanı olarak belirlenmiştir (Ögel, 2020:73, 74, 76). Anaerkil dönemde “Umay Ana” olarak yer edinmiş olan bu motif, ataerkil döneme geçerken “kötü” bir ruh niteliği kazanarak albastı, al karısı gibi isimlere evrilmiştir ve bu kötü ruhun engellenebilmesi için demirden yapılmış bir eşyaya yahut bizzat demircinin kendisine ihtiyaç vardır. Bu durum anaerkil dönemden ataerkil döneme geçişte hem sosyo-kültürel yaşantı hem de inanışlarda bir önceki dönemin kutsi varlık ve imgelerinin değiştiğini göstermektedir. Nitekim halk anlatılarında da motif olarak gösterilen bu durum sosyal yaşantı içerisine de sirayet ederek erilin dışile olan tahakkümünü bireye kabul ettirerek kitle kabulünü doğurmuştur.

Kişiler, kurucusu oldukları dinî ve politik inançları, anlayışları ve öğretileri, kitlelere fanatizm duygusunu aşılıyarak sağlamışlardır (Le Bon, 2022: 74). Bu bağlamda erkek baskınlığının pek çok alana sirayet etmesiyle bir nevi cinsiyet arasında karşıtlık oluşturulmuş, kalıpyargılar ortaya çıkmıştır. Bu kalıpyargıların oluşturulmasının, ataerkilliğin yayılmasının ve kabul edilmesinin bir diğer zemini olarak semavi dinlerin kabulü olduğu söylenebilir. Ancak burada semavi dinlerin doğrudan bir etkisi yoktur. Semavi dinleri yayma ve öğretme görevinin verildiği rahip, papaz, imam, haham gibi din adamları etkin bir rol oynamaktadır.

¹¹ Ataerkil dönemi yansıtan ve mizojini unsurlarının görüldüğü mitlerle ilgili inceleme için bkz. (Artun, 2022).

İslamiyet bağlamında değerlendirildiğinde Hz. Muhammed'in yaşadığı zamanda kadınlar, aktif olarak hayatın içinde, dönemin yapılabilecek her iş kolunda yer almış, kendi hayatını kontrol etme özgürlüğüne sahip olmuştur. Fakat Müslüman bakışında kadının konumu, Hz. Muhammed'in ölümüyle birlikte değişmeye başlamıştır (Taslaman ve Taslaman, 2019: 45). Dini yayma görevini üstlenen erkek din adamlarının aktardıkları, yazıya geçirdikleri hadisler, zaman içerisinde değişmiş ve gerçeklikten uzaklaşarak daha çok erkek tahakkümünün öğretilerine uygun bir forma bürünmüştür.¹² Bununla birlikte Hristiyanlıkta da İsa tarafından kurulan Kilise, bir zamanlar kâfirlerin tanrılarının tapınaklar, putlar ve sunaklarına sahip oldukları bölgelerde yayılmıştır ve kurtuluşun tek mümkün olduğu büyü çember olarak görülmüştür (Rydberg, 2022: 11). Bahsi geçen “kâfir”ler, Hristiyanlığın kabulünden önceki çok tanrılı/şamanik inanışları benimseyen topluluklardır. Bu topluluklarda dini aktaran, Tanrı/ tanrılar ile insan ve doğa arasındaki bağlantıyı ve iletişimi kuran kadın ruhani rehberler, Hristiyan rahiplerce bir nevi “rakip” addedilmiş ve onları “cadı” olarak görmüştür. Çoğunlukla kadın olmakla birlikte erkekler de cadı olarak görülmüş ve Orta Çağ'da din karşıtı olarak yakılmıştır. Cadılık, başlangıçta pagan unsurlardan formüle edilmiş olan ancak Hristiyan teolojik ve dini bir ilgi tarafından dönüştürülen bileşik bir teoriydi (Horsley, 1979: 690). Yani aslında “cadı” kavramı, ataerkilliğe geçiş döneminin bir diğer basamağı olarak Hristiyanlığın aktarıcısı ve öğreticisi olan erkeklerin hem dinî hem de ataerkil yaklaşımlarının bir sonucuydu.

Semavi dinleri öğretme ve yayma görevine sahip olan dinî görevlilerin ataerkil döneme geçiş ve bu geçişi dinin gücüyle yaymaya başlaması ile birlikte ataerkilliği toplumun hemen her alanına yayan bir diğer olgu ise Aydınlanma Çağı ve buna bağlı olarak gelişen antik Yunan felsefesidir. Jakobenler, Rousseau¹³ ya da Sparta gibi düşünürlerin kadın eşitliğine karşı düşünce, söylem ve davranışları (Taylor, 1999: 264), Aydınlanma döneminin baskın unsuru olan “akıl”ı erilleştirmeye çalışmıştır. Eski felsefecilerin birçoğu, kadınların karakterlerinin bazı eksikliklerinin

¹² Hadislerin açıklamaları hakkında detaylı bilgi için bkz. (Taslaman ve Taslaman, 2019).

¹³ Rousseau, kadınları akıl tarafından ehlileştirilmesi gereken potansiyel bir düzensizlik kaynağı olarak görmektedir (Lloyd 2021: 95). Antik Yunan ve Aydınlanma felsefesinde kadının doğa ve erkeğin de akıl ile eşdeğer tutulması, kadını ehlileştirilmesi gereken erkek olduğunun akılla sembolleştirilmesi olarak da ifade edilebilecektir. Bu durum ataerkil döneme geçen toplumların hem fiziki hem de zihinsel olarak kadının gücünü erkeğin gücüne göre azımsama eğiliminin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

olabileceğine ve gerçek anlamda kadınların erkeklere göre daha az rasyonel olduklarına inanmışlardır ve bu sebeple de akla yönelik olan düşüncelerini zihinlerinde erkek paradigmalarını tutarak formülleştirmişlerdir (Lloyd, 2021: 149).

Kadının duygusal, erkeğin ise rasyonel olduğu yaklaşımı, Aydınlanma felsefesinde ve antik Yunan felsefesinde kadının simgesel dünya ve doğa ile eşdeğer bir bağlamda birleştirilmiştir. Bu durum, kadının anaerkil dönemde toprak, doğa, çocuk, aile gibi sosyo-kültürel norm ve nosyonları yönlendirme, yönetme gücünden kaynaklanmaktadır. Nörolojik ve nöropsikolojik bağlamda değerlendirildiğindeyse erkeklerin beyinde salgılanan testosteron hormonu, kadın ve erkek cinsiyetlerinin zihinsel yapılarını ve buna bağlı olarak da davranışlarını değiştirmektedir. Erkeklerin temporoparietal bağlantı sisteminin yani çözüm odaklı olma, akıl yürütmeden sorumlu olan beyin bölümünün kadınlardaki bölüme oranla nöral etkinliklerin daha yoğun olduğunun tespiti (Brizendine, 2011: 208), erkek cinsiyetini akıl ile ortak bir bağlamda birleştirmektedir. Her ne kadar doğrudan kadına yönelik ikinci sınıf insan yaklaşımı sergilemeyen felsefeciler olsa da ataerki benimsemiş filozofların düşünceleriyle Aydınlanma felsefesi ve antik Yunan felsefesi patriyarkal sistemin yayılmasında etkin rollerden birini oynamıştır.

Ataerkilliğin yaygınlaşması ve yayılmasının ardından tek güç olarak görülmesi, kadının ikinci sınıf insan olması, sosyal hayattan, büyük oranda, azade tutulması, kırsaldan kente göç ve kentleşmeye bağlı olarak sanayileşme devrimi ile gerçekleşmiştir. Feodalizmden önce kadınlar daha yüksek bir konumdadır ve bu durum 11. yüzyıl itibarıyla değişmeye başlamıştır (Pelizzon, 2020: 41-42). Kırsalda sosyal hayatta serf kadınlar ve soylu kadınlar arasında güç ve yaşam standartları farklıdır. Temelde kırsal yaşamda başlıca yasal ayrımlar kadın-erkek arasından ziyade farklı köylü zümreleri arasında görülmektedir (Pelizzon, 2020: 88). Ancak kiliselerin ve feodal beylerin toprak konusundaki anlaşmazlıkları, öncelikle serf aileler arasındaki cinsiyet dengesini bozmuştur. Vergilendirmeler, cezalar, toprak alma, kilisenin kadın düşmanlığı gibi yaklaşımlar ve soyun erkekten ilerliyor oluşu, kırsalda kadının konumunda aşınmaya sebep olmuştur. Ekonomik olarak zorlanan, toprak kaybeden aileler kırsal yaşamlarından çıkarak kentlere yerleşmeye başlamıştır. Sanayileşmeyle birlikte ucuz insan gücüne ihtiyaç duyan fabrikalar, kente göçen bu insanlara iş vermiştir.

Ancak bu durum kadınların evlere kapatılması ve “ev ortamı” ile eşdeğer tutulmasının yolunu açmıştır.

Kırsalda tarım ve ev işleriyle uğraşan kadınlar, sanayileşen kentlerde kendilerine yer bulamamıştır. Yüksek sosyal zümreye sahip olmadığından değer görmeyen kadınlar, evlere ve ev işlerine bağımlı kılınmıştır. Feodal toplumun yıkıntıları arasından filizlenip yükselen modern burjuva toplumu sınıf karşıtlıklarını ortadan kaldırmamışsa da etkin olduğu her alanda bütün feodal, kırsala özgü ilişkilere son vermiştir (Marx ve Engels, 2014: 38, 40). Bununla birlikte toplumda ayrı bir hiyerarşik düzeni oluşturmuştur. Etkin çalışma ile doğru orantılı olan burjuvazi sanayileşmesi, genellikle bütünleşik bir fabrika sistemi, makine tabanlı üretim gibi organizasyon yapısında (Weber, 2021: 62) daha çok ucuz işçi gücünü doğurmuştur. Makinelerin yapamadığı işleri yapan işçiler çoğunlukla erkekler olmuştur. Kente göçen ve kentte yaşayan kadın, sanayileşen toplulukların ekonomisine doğrudan bir katkı sağlamamış, bunun yerine eve kapatılarak aile düzenini sağlama ve ev işleri ile toplumda yer edinmiştir. Evlilik kurumunda kadının ekonomik olarak ezilmesinden kaynaklanan miras eşitsizliklerini doğurmuş ve ev işlerinin yönetiminin kadınlara verilmiş olması da toplumsal olarak zorunlu kılınan kamusal bir endüstri olmuştur (Engels, 2021: 62). Erkeğin eve para getirmesi, maddiyata dayalı toplumlarda söz hakkını erkeğe vermekte ve toplumdan zorunlu olarak soyutlanan kadına söz hakkı verilmemektedir.

Bununla birlikte günümüz büyük endüstrisinin kadına toplumsal üretim kapısını açmasıyla (Engels, 2021: 62), toplumsal denge değişmeye başlamıştır. Sosyal yaşamdan uzaklaştırılan, üretime zorunlu kalınmaya bağlı olarak çok nadir ve eşit olmayan bir yaklaşımla kadınların bir kısmı üretime dahil edilmiştir. Sanayileşmenin ürettiği teknoloji gerek maddi eşyalar ile gerekse de “sosyal medya” denilen mecra büyük bir çoğunlukla kadınlara yönelik üretilmiş ve kadınlar tarafından kullanılmıştır. Modern toplumdaki ev aletleri, kadınların yaşantısını kolaylaştırma amacıyla üretilmiştir. Eve bağlı kalan kadınlar Instagram, Facebook, Twitter gibi sosyal mecralarda uzun süreli vakit geçirerek hızlı ve kolay yollarla küreselleşen dünya ile iletişim sağlayabilmiştir. Bu durum kadınları, ataerkinin onları soyutladığı dünyaya tekrar kazandırmış ve kadınlar kendi dünyalarını sosyal medya aracılığıyla tekrar kurmuşlardır.

3. İkinci Anaerkil Dönem

Sınırlandırıldığı alanda kendi varlığını yaratan canlı, bulunduğu sınırı aşmak için belirli bir çaba gösterecektir. Gösterilen çaba, ani ya da istikrarlı büyüme, genişleme ya da yayılma ile gerçekleşecektir. Her ne kadar bireylere toplum tarafından çeşitli argüman, vasıf ve nitelik yüklense de bireyler bu unsurlara tam anlamıyla uyamazlar (Aristotle, 2021: 92). Çünkü akılcı bir yapıyla kurulan modern toplumlarda bireyler kendilerine dayatılan fikir ve yaşayışa akılcı bir tutumla karşı koyabilme yetisini kazanmıştır. Söyleme bağlı olan yaşayış, içerisinde barındırdığı karşıt tutumu da doğurur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kadınların sosyal yaşam ve modern üretimden soyutlanması, onları yeni çıkış noktası bulmaya itmiştir.

Günümüz pek çok feminist çalışmada mizojini açıklanmış, kadınların ataerkil çağda yaşadıkları zorluklar, eşitlik, cinsellik, toplumsal cinsiyet gibi bağlamlarda incelenmiştir. Bu çalışmalarda kadınların bakış açısına bağlı kalınmış ve onların deneyimlerinin açıklanması (Koehler Riessman, 1993: 16), anlatı hâline getirilmesi kişisel deneyim bağlamında işlense de siyasi yaklaşımlar bazı olayların anlatılmasını kısıtlar (Koehler Riessman, 1993: 3). Bu sebeple kadınların kendilerini gösterebilecekleri bir ortam bulmaları, sosyal medyanın üretilmesi ile ve üretim alanlarında yer edinmeleri ile başlamıştır.

1792'li yıllarda Mary Wollstonecraft ile başlayan feminizm hareketi¹⁴, günümüz 21. yüzyılına değin çeşitli dalgalar hâlinde yayılmıştır. Süreç içerisinde kadınların hem sosyal hayatta hem üretim alanında hem de sosyal medyada kendilerine yarattıkları alanlarda etkin olmaya başlamışlardır. Facebook, Twitter, Instagram gibi mecralarda paylaşılan yaşamlar, kadınların ev içerisindeki toplanmalarını hem daha geniş bir mecra hem de evrenselliğe yaymıştır. Bununla birlikte feminizm hareketleri ile birlikte kadınlar ataerkine karşı “kadın gücü”nü savunmaya başlamışlardır.

Genel itibariyle “medya” bu gücün savulmasında etkin bir şekilde kullanılmıştır. Küreselleşmenin temel dinamiği olarak kabul edilen medya (Özdemir, 2015: 9) kitle iletişimini, söylemleri, fikirleri ve üretimi yaymada

¹⁴ Mary Wollstonecraft'ın yazdığı ve 1792 yılında yayınlanan “A Vindication of the Rights of Women [Kadın Haklarının Müdaafası]” başlıklı kitap, bir sonraki feminist hareket için başat eser olmuştur (Donovan 2014: 21).

sıklıkla kullanılmıştır ve kullanılmaya devam etmektedir. Fransa’da başlayan milliyetçilik düşünceleri, Tanzimat Dönemi’nde başlayan Batılılaşma hareketlerinin yayıldığı ve kadın-erkek ilişkilerinin yer aldığı gazetelerde günümüz modernitesinde kadın hakları ile ilgili düşünceler de yer almaktadır. Cumhuriyet gazetesinde Elçin Poyrazlar tarafından yazılmış olan “Erkeğin beyanı...” başlıklı köşe yazısı (URL-1), gazeteler-de kadın erkek eşitsizliğine dair kadınlar tarafından yazılmış yazılara ve bu eşitsizlik ile ilgili yorumlarını açıklama amacıyla medyayı kullanmalarına örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte her ne kadar toplumsal sorunlara dikkat çekme amacıyla reklamlar, televizyon programları, gazete ve dergiler etkin bir rol oynasa da toplumsal olarak kadınlar için ciddi bir uyanış, sosyal medyanın etkin kullanımı ile olmuştur.

Özellikle, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya ağ hizmetlerinin etkisi ile ortaya çıkan yeni bireysel ve kolektif eylem biçimlerinin yarattığı gelişmelere ve fırsatlar (Abbott, 2012: 79), ikinci anaerki dönemin ortaya çıkabileceği bir alan oluşturmuştur. Hem dünya çapında hem de yerel olarak kadın-erkek arasındaki eşitsizliklere, feminizm hareketlerine sosyal medya aracılığıyla daha hızlı ulaşılması, bu konu hakkında her yaşta kadınların hem daha hızlı bilgi sahibi olmalarına hem de daha hızlı fikir yaymalarına olanak vermiştir. Günümüz modern toplumlarında Instagram’da hem yemek tariflerinin verildiği hesaplar hem de “insta-mom” adı verilen annelerin çocuklarını paylaştıkları hesaplar açılmasıyla “ev hanımı” olarak tabir edilen kadınlar, genç-yetişkinler ve çalışma hayatının yanında “dinlenme” amacıyla sosyal medyayı kullanan kadınlar gibi pek çok kadın kullanıcı, bu sayfaları takip etmeye başlamıştır. Belirli bir güven ortamının oluşması da sayfaları açan “kadın” bireylerin sözünün dinlenilmesini arttırmıştır. Doğrudan ev yaşantısına erişebilen bu sayfalar, kadınları sosyal medyada erkeklere oranla daha etkin bir konuma sokmuştur. Çünkü eve hapsedilen kadınların, sosyal yaşama adapte olması, bu sayfalar ile sağlanmış, kadınların bu mecralarda birbirleriyle iletişime geçmelerine olanak vermiştir. Türkiye’de çeşitli takma adlarla anne-çocuk yaşamlarını ortaya koyan yeni anne olmuş kadınlar, her yaşta geniş kadın kitlelerine ulaşmışlar ve fiziksel toplantılar ile bu kadınların birbirleri ile iletişim kurmalarına fırsat vererek hem farklı ve birbirinden bağımsız kadınları ortak paydada buluşturmuşlar hem de kitle içerisinde güven duyulan kişi konumuna gelmişlerdir. Bu kadınlar gerek annelik gerek giyim gerekse de ideolojik görüşleriyle pek çok kadını etkilemişlerdir. Anne-çocuk

yaşamlarını takip etme, yemek tarifi alma gibi yollarla toplumsal üretimden ve sosyal yaşamdan uzak tutulan kadınlar, sosyal medya aracılığı ile yeni bir sosyal ortam yaratmışlardır.

Kadınların birbirlerinin görüşlerinden daha hızlı haberdar olmalarıyla ve farklı görüşten kadınların bir araya gelmesiyle pek çok sosyal medya ortamında ev yaşamına değil, ideolojik görüşe yönelik sayfalar da açılmaya başlanmıştır. Bu sayfalar takma yahut gerçek adlarıyla açılan bireysel ya da kadına yönelik şiddeti ortaya çıkartmaya yönelik kitlesel olarak belirli amaçlar doğrultusunda belirli kişiler tarafından oluşturulmuştur. Ait oldukları gruba yönelik eşitsizlikler ve şiddetin göz önüne serilmesi, kadınları “feminizm” gibi temel ideolojiler altında toplamıştır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde sosyal medyanın gücü, öncelikle sivil topluma ve sosyal adalete verdiği destekte yatmaktadır (Kasana, 2014: 237).

Ortaya çıkan herhangi bir toplumsal sorunun sosyal medyada tepki toplamasıyla neticelenmesi, sosyal medyanın günümüz modernitesinde bir yargı mekanizması hâline gelmesi ve bunun yanında kadınların sosyal medyayı erkeklere nazaran daha aktif kullanması ve daha önce kullanmaya başlaması, sosyal medyanın anaerkil döneme tekrar geçişte kadınlar için bir güç olarak kullanılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde toplumun dinamiğini oluşturan cinsel hiyerarşide kadın, tekrar baskın konuma gelmiştir. Bu durumun somut kanıtı sayılabilecek iki oluş vardır: ilki erkekleri “uyandırma” ve kadın baskınlığına karşı güç kaybettiklerini anlatan “Red Pill” gibi sosyal medya içerikleri ve toplumsal yaşayışta kadınların hem fiziksel hem de varlıksal olarak daha ön planda olması.

Genel itibariyle feminist anlayışa tepki olan ve biyolojik farklılıkları öne çıkarmayı hedefleyen “Red Pill” hareketi¹⁵, erkeklerin kadın baskınlığına karşı dikkatlerini çekme amacıyla ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte toplum içerisinde kadınlara yönelik şiddet, taciz içerikli yaklaşımlara karşı çıkılması, feminist eylemler gerçekleştirilmesi anaerkil dönemin tekrar güç kazandığını göstermektedir. Görünüşte küçümsenen hak, gerçekte bir ilke hâline geldiğinde (Rousseau, 2022: 6) güce dönüşür. Bu bağlamda küçümsenen canlı kendi varlığını somutlaştırdığında ve çoğaldığında normlaşır ve bir güce dönüşebilir.

¹⁵ Konuyla ilgili daha detaylı bilgi için bkz. (İşler-Sevindi & Akalın, 2022).

Sonuç

Gerek bireysel gerek yerel gerekse de küresel çapta belirli bir “lider” ihtiyacı, toplumları şekillendirmiş ve uygun bir alan yaratıldığında ortaya çıkan düşünce akım/anlayışları bireyleri yönlendirmiştir. En güçlü gücünü hak, boyun eğmeyi de görev hâline sokmadıkça hep egemen kalacak kadar güçlü olmamıştır (Rousseau, 2022: 6). Bununla birlikte belirli bir döngüye sahip olan her olumsuzluğun içindeki olumlu normlar, her stabilitenin içindeki devinim ya da her baskının içindeki baş kaldırmanın olması aslında temelde normatif kurallar bütünü oluşturmaktan ziyade egemenliğin soyut olarak sabit kalmasını sağlamaktadır. Ancak aynı zamanda ona sahip olan güç dengelerinin somut anlamda değişmesine de olanak sağlamaktadır. Bu bağlam içerisinde kadın-erkek ilişkileri biyolojik, fizyolojik ya da ideolojik kapsamda birbirine zıt olarak görülen nosyonlar olarak dengesizlik içerisindeki dengeyi oluştururlar.

Ataerkil yapının içerisinde kendisine yetişme fırsatı bulan anaerkil dönemin yeniden başlaması için itici ve destekleyici güç ve uygun boşluklarda somutlaşan düşünce yapıları, internet ortamı ve sosyal medya olmuştur. Bizzat erkekler tarafından yaratılan bu icatlar , kadınlar için somut birer güce dönüşmüştür. Böylece tıpkı birinci anaerkil dönemde “kutsal” gökten gelen meteorlarla ve kendilerinin bir nevi hapsedildiği dağlarda yeraltı materyallerini işleyerek güç kazanan erkeklerin ataerkil dönemi başlattığı gibi bir nevi eve hapsedilen kadınların kendilerine ait ortamdan internet sayesinde çıkıp seslerini duyurabilmeleri ile de anaerkil dönem tekrar başlamıştır.

Ancak kendi devinimini oluşturan bu güç alışverişinde temel nokta, “insan” olmalıdır. Bireylerin ve cinsiyetlerin üreme, yaşama, toplumsal denge, sosyo-ekonomik yaşam ve sosyo-kültürel yaşam içerisinde birbirlerine duydukları eşit derecedeki ihtiyaç göz önünde bulundurularak dünyanın oluşum ve ilerleyişinde bireyler ve toplumlar için pragmatik denge gözetilmelidir. Bu bağlamda öncelikle hümanist yaklaşım ve arkaik toplumların edimlerini ve yaşamlarını oluşturdukları doğal yaklaşım çerçevesinde kitlesel fayda ve eşitlik gözetilmelidir. Farklı cinsiyet paradigmalarından doğan adalet arayışı ile oluşturulmuş manifestoların temelinde yatan “sosyal ve ekonomik eşitlik” anlayışı göz önünde tutularak baskınlık gözetmeksizin pragmatik bir yaşam düzeninin oluşturulması gerekmektedir. Ve buna bağlı olarak toplumsal sorun olarak görülen

mizojini ve misandri yaklaşımlarının modern insan için günden güne artması değil azalmasının hedeflenmesi gerekliliği, “haklılık” arayışı yerine “fırsat eşitliği” anlayışının her iki cinsiyet bağlamında gözetilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Kaynaklar

- Abbott, J. (2012). Social Media, Norbert Kersting, Michael Stein ve John Trent (ed.), Electronic Democracy, Verlag Barbara Budrich
- Aristotle. (2021). Organon, Gece Kitaplığı
- Artun, A. (2022). Eril Tahakkümün Tokmağı: Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Mitolojik Kökenlerine Dair Bazı Mülâhazalar, İbrahim Gümüş (ed.), Türk Mitoloji Araştırmaları IV, Paradigma Akademi Yayınları: Çanakkale, s. 203-215.
- Bachofen, J. J. (1997). Söylence, Din ve Anaerki, çev. Nilgün Şarman, Payel Yayınları
- Bayat, F. (2021). Türk Mitolojik Sistemi/Kutsal Dışı – Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler, İyeler ve Demonoloji/Cilt 2, Ötüken Yayınları
- Braudel, F. (2021). Bellek ve Akdeniz/Tarihöncesi ve Antikçağ, çev. Ali Berktaş, Metis Yayınları
- Brizendine, L. (2011). Erkek Beyni, çev. Gül Tonak, Say Yayınları
- Butler, J. (2020). Cinsiyet Belası/ Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi, çev. Başak Ertür, Metis Yayınları
- Cassirer, E. (2016). Sembolik Formlar Felsefesi-II/Mitik Düşünme, çev. Milay Köktürk, Hece Yayınları
- Çalışkan, M. ve Mencik, Y. (2015). Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya, Akademik Bakış Dergisi, S. 50, ss. 254-277
- Donovan, J. (2014). Feminist Teori, çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, İletişim Yayınları
- Eliade, M. (1999). Şamanizm, çev. İsmet Birkan, İmge Kitabevi
- Eliade, M. (2020). Demirciler ve Simyacılar, çev. Mehmet Emin Özcan, Doğu Batı Yayınları

- Eliade, M. (2022). Dinler Tarihine Giriş, çev. Lale Arslan Özcan, Alfa Yayınları
- Eller, C. (2013). Matriarchy and the Volk, Journal of American Academy of Religion, C. 81, S. 1, ss. 188-221
- Engels, F. (2021). Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, çev. Mustafa Tüzel, İşbankası Kültür Yayınları
- Gezgin, İ. (2020). Homo Narrans/İnsan Niçin Anlatır? Mit, Masal ve Hikâyenin Arkeolojisi, Redingot Kitap
- Goettner-Abendroth H. ve SMITH K. P. (2008). Matriarchies as Societies of Peace: Re-thinking Matriarchy, Off Our Backs, C. 38, S. 1, ss. 49-52.
- Gökalp, Z. (2020). Türk Töresi, Ötüken Neşriyat
- Horsley, R. A. (1979). Who Were the Witches? The Social Roles of the Accused in the European Witch Trials, The Journal of Interdisciplinary History, ss. 689-715.
- İnan, A. (2020). Tarihte ve Bugün Şamanizm/Materyaller ve Araştırmalar, Altınordu Yayınları
- İşler-Sevindi, M. ve Akalın, A. (2022). Eleştirel Teori ile Red Pill Hareketi Uyumlu mudur?, The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 12 (2), 350-362
- Jung, C. G. (2020). Dört Arketip, çev. Zehra Aksu Yılmaz, Metis Yayınları
- Kaderli, Z. (2023) Eleştirel Folkloristik Bağlamında Kadın Bedeninin Gerçek Yaşam Deneyimine Yönelik Performatif İmkânları, Millî Folklor, C. 18, S. 137, ss. 48-60
- Kasana, M. (2014). Feminisms and the Social Media Sphere, Women's Studies Quarterly, S. 42, ss. 236-249
- Kohler-Riessmann, C. (1993). Narrative Analysis, Sage Publications
- Le Bon, G. (2022). Kitleler Psikolojisi, çev. Elif Kanur, Say Yayınları
- Lloyd, G. (2021). Erkek Akıl/Batı Felsefesinde 'Erkek' ve 'Kadın', çev. Muttalip Özcan, Ayrıntı Yayınları
- Marx, K. ve F. Engels. (2014). Komünist Manifesto, çev. Nail Satlıgan, Yordam Kitap
- Özdemir, N. (2015). Medya Kültür ve Edebiyat, Grafiker Yayınları

- Özkan, S. (2020). Mitoloji ve Cinsiyet/Viking İnançlarında Kadınların Tarihi, Yeditepe Yayınları
- Pelizzon, S. M. (2020). Kadının Konumu Nasıl Değişti?/Feodalizmden Kapitalizme, çev. İhsan Ercan Sadi ve Cem Somel, İmge Kitapevi
- Reed, E. (2012). Kadının Evrimi I / Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye, çev. Şemsa Yeğın, Payel Yayınları
- Rousseau, J.J. (2022). Toplum Sözleşmesi, çev. Vedat Günyol, İş Bankası Yayınları
- Rydberg, V. (2022). Orta Çağ'da Büyü, çev. Başak Çetin, Gece Kitaplığı
- Taslaman, C. (2019). İslam ve Kadın, İstanbul Yayınevi
- Taylor, B. (1999). Feminism and the Enlightenment 1650-1850, History Workshop Journal, ss. 261, 272
- Thomas, C. G. (1973). Matriarchy in Early Greece: The Bronze and Dark Ages, Arethusa, C. 6, S. 2, ss. 173-195
- Uludağ, Z. (2022). Sözsüz Folklor ve İşlevleri Bağlamında Restoran Kültürü, Folklor/Edebiyat, S. 28(4)-112, ss. 983-996
- Weber, M. (2021). Prostestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhı, çev. Gökhan Rızaoğlu, Oda Yayınları

Elektronik Kaynaklar

- URL-1 <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/elcin-poyrazlar/erkegin-beyani-1879347> (Erişim: 25.04.2023)
- URL-2 <https://bidb.itu.edu.tr/sevir-defteri/blog/2013/09/07/internet'in-tarih%C3%A7esi> (Erişim: 26.04.2023)